
Ord.Prof.Dr. Erich Frank'ın (1884-1957) Tıp Eğitimimizde Değişmesinden Yana Oldukları

-Üniversite genç hekimi ancak eğere oturabilir, fakat biniciliği kendisi öğrenmelidir...-

Arın Namal

Ülkemizin en uzun geçmişe sahip tıp fakültesi olan İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi'nin, verdiği eğitimin içeriğini daima sorgulayan, tartışan bir dinamizme sahip olduğuna tarihten belgelerle işaret etmek, geride bırakılan süre içerisindeki değişimi gözlemleyebilmeyi kolaylaştırarak, tıp eğitiminin içeriği ve yöntemi hakkındaki tartışmalara farklı bir bakış açısı ekleyecek, dolayısıyla "Tıp Eğitimi Dünyası" dergisinin işlevsel çabasına katkıda bulunmuş olacaktır. Bu yazı, bu düşünceden hareketle Fakültemize 23 yıl hizmet etmiş, öğrencileri, tıp camiası ve toplum nazarında "Frank Hoca" adıyla unutulmaz bir yer edinmiş Ord.Prof.Dr.Erich Frank'ın (1) ülkemizde görev yaptığı dönemdeki tıp eğitimimiz hakkındaki ilginç görüşlerini açıkladığı bir belgeyi günümüz tıp çevreleriyle buluşturacaktır.

Frank'ın araştırmacı ve eğitimci kimliği hakkında kısaca

Erich Frank, 1884 yılında Berlin'de doğmuş, tıp eğitimini Breslau'da almıştı. 1908'de Strassburg Üniversitesi'nde "Ortostatik Albüminüri" hakkındaki tezi ile doktor ünvanını kazanmış, 1911'de Breslau Üniversitesi Dahiliye Kliniği'nde asistan olarak göreve başlamıştı. 1913 yılında "İnsan ve Hayvanlarda Renal Diyabet" adlı tezi ile aynı üniversitede doçent, 1919 yılında da profesör olmuş, 1921'de davet edildiği Fiziopatoloji Kürsüsü'nde yedi yıl çalışması ardından 1928 yılında 350 yataklı Breslau Wenzel Hancke Hastanesi Dahiliye Bölümü Direktörlüğü'ne getirilmiş, ülkemize davet edildiği 1934 yılına dek bu görevini sürdürmüştü (2).

Çok iyi bir klinik gözlemci olan ve bunun önemini öğrencilerine daima vurgulayan Frank, ülkemize gelmeden önceki meslek yaşamında diabetes mellitus, kanın fizyoloji ve patolojisi, metabolizma ve iç salgılar, vejetatif sinir sistemi hakkında öncü saptamalar ortaya koymayı başarmıştı. İnsülin'in keşfi ardından, ilacın sadece parenteral yolla ve günde birkaç kez alınması zorunluluğunu aşmak için ağızdan verilecek etkili bir madde bulma arayışına girmiş, *synthalin* adı altında dekametilen diguanidin bileşiminde bir ilaç hazırlamıştı. Bu ilacın insülinin yerini alacak nitelikte olmadığı

Dr. Arın Namal, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi
Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı, Horhor cad.13, 34260 Fatih -İstanbul
e-posta: arinnamal2002@yahoo.com

anlaşılmışsa da, ona yardımcı ve enjeksiyonların sayısını azaltıcı etkisi daha sonraki çalışmalara ışık tutmuştu. Ülkemize gelmeden önce yaptığı çalışmalar dikkat çekici bulunan Frank, 1927 yılında Eli Lilly (Indianapolis) Firması tarafından Amerika Birleşik Devletleri'ne davet edilmiş, oradaki otoritelerle görüşürülmüş, diyabet ve keşfettiği ilaç synthalin hakkında konferanslar verdirtilmişti. Bu ziyaretleri sırasında, Amerika Birleşik Devletleri'nde diyetle tedaviye verilen önemi farkederek Frank, gerek Almanya'da, gerekse daha sonra geldiği ülkemizde, modern diyet mutfağı anlayışını kliniklere yerleştirmede de öncü rol oynayacaktı (3). Frank, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde göreve başlamasının az öncesinde, Wenzel-Hancke Hastanesi'nde birlikte çalıştığı uzmanlardan Dr.A.Wagner ile birlikte yazarak 1931 yılında yayınladıkları, "İnsülin Tedavisi-Diyabetik Olmayan Hastalıklarda İnsülin Tedavisi Endikasyonları"(4) adlı, dikkatleri çekmekte olan bir eser de vermişti.

Mesleğinde olgunluk döneminin 23 yılını ülkemiz tıbbına adayan ve yaşama gözlerini kapayana dek Türk hekimlerini yetiştirmeyi sürdüren ve İstanbul'da bir Türk Mezarlığı'na gömülen Prof.Frank, tıbbımıza tamamen orijinal nitelik taşıyan ve modern bilgiler içeren "Dahili Böbrek Hastalıkları Kliniği" (5) ve yurtdışında yayımlandığı yıl ülkemizde de yayınlanan "Karbonhidrat Metabolizması Patolojisi" adlı iki eser armağan etmiş, verdiği dersler iki çalışma arkadaşı tarafından ses bandına kaydedilerek "İç Hastalıkları Kliniği Dersleri I, II, III, IV" adı altında 4 cilt halinde yayınlanmıştı. Dersteki havanın ders dışında da solunabilmesi, dersi izleyemeyen hekimlerin de bu atmosferden yararlanabilmesi amacıyla izin verdiği, destek olduğu söylenen bu çaba, bilgi aktarmada farklı bir yol ortaya koyması ile de dikkat çekiyordu. Bu dizi eser ile öğrenci ve yurt sathındaki hekimler, bir tıp otoritesinin bol olgu sunumu ve tartışmaları ile yürüyen derslerdeki pratik bilgi yükünü ellerinin altında tutabilir olmuşlardı.

Defalarca baskı yapan bu eserlerin gördüğü ilgi üzerine, yine aynı çalışma arkadaşları 1956 yılında Frank'ın 5 konferansını, -Prof. Frank konferanslara "*ilmi ziyafet*" derdi (6)-, ses bantlarından çözerek yayınladılar. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Dahili Bilimler Bölüm Başkanı Prof. Dr. Hüsrev Hatemi, Frank'ın "Karbonhidrat Metabolizması Patolojisi" adlı (7), Prof. Dr. Ferhan Berker tarafından Türkçeye çevirilen eseri için "diyabet fizyopatolojisini çok rasyonel bir şekilde ele aldığından, yayınlanması üzerinden elli küsur yıl geçtiği halde yine yararlı olmaktadır (8)" demektedir. Kuşkusuz pek az ders kitabının payına, yayınlanışı üzerinden elli yıl geçtikten sonra böyle bir övgü düşmüştür. Frank'ın II.Dahiliye Kliniği'nden yetişen Prof.Dr.Orhan Ulutin, onun Türkiye'de kliniğe araştırmayı soktuğunu, klinik araştırmalarda deneysel tıp anlayışı getirdiğini, klinik çalışmalarda hayvan deneylerine yer verdiğini ve ilk kemik iliği kültürlerini yaptığını söylemekte, genel dahiliye içinde kardiyoloji, hematoloji, diabetes mellitus, metabolizma, nefroloji gibi değişik konularda araştırma gruplarının yine onun zamanında oluştuğunu belirtmektedir (9). Yine kalp kateterizasyonunun klinikte rutin bir yöntem haline gelmesini sağlayan Frank Hoca'ydı.Almanca, Fransızca,İngilizce ve Türkçe olarak 1951'de yayınlamaya başladığı *New Istanbul Contrubutions to Clinical Science* adlı dergi, onun önderliğinde Türk dahiliyecilerinin sesini dünyaya duyurmuş, uluslar arası ölçekte son derece ilgi görmüştü.

1953-54 yılı stajyerlerine: "*Hastalık vak'alarının klinikte ne şekilde incelendiğine ve tedavi edildiğine tanıklık edip katılışının üzerinden uzun zaman geçmemiş olan bir*

stajyer, bu donanımı kazanmamış genç bir hekim sıfatıyla hasta ile karşılaştığı zaman kendisini aciz hissedebilir, belki de cesareti çok kırılabilir. Fakat bu durum kendisine bilakis cesaret vermeli ve tarif edeceğimiz üç yoldan birini-veya her üçünü- takip ederek duruma hakim olmaya gayret etmelidir. Pratik deneyim bakımından geniş bir esası elde etmeli ve birkaç sene sonra, klinikte asistan olduğu zaman elde etmiş olduğu bu bilgileri ilmi esaslara dayanarak genişletmeye ve vak'aların ilmi bir tarzda incelenmesi sayesinde talebelik devresine nazaran büsbütün başka ve çok daha yüksek bir yarar elde etmeye azmetmelidir.

Her an coşku dolu olma yeteneğinizi yitirmemeli, her hastalık olgusunu karmaşa olarak karşılamalı ve her fırsatta deneyimli bir meslektaşla tartışarak bu karmaşayı çözmeye gayret etmelisiniz. Keskin bir gözlemlerle edindiği patoloji izlenimini aydınlatan ve yeni hastalık tablolarını tanımlamayı başaran İngiliz köy hekimi Pickles örneğini hatırlatmak isterim. Bu hekim, suçiçeği ile herpes zoster arasındaki ilişkiyi bulmuş, sonradan anlaşıldığı üzere cocksakie virüsü tarafından meydana gelen diyafragma miyositinin kendine özgü tablosunu tarif edebilmişti. En büyük dileğim, stajyerlerin hiçbir zaman görevlerini alışkanlık haline getirerek çalışmaması ve akademik eğitimi sırasında elde ettiği bilimsel düşünce yöntemini yaşam pratiğine daima sorgulayarak uygulamasıdır (10)” diye seslenen Frank, Türk öğrencilerinin yetiştikleri sistemde (11) nelerin değişmesi gerektiğini, devrin Üniversite Rektörü Ord.Prof.Dr. Cemil Bilsel'e seslendiği yazısında şöyle dile getiriyordu:

Tıp eğitiminde neler değişmeli?

“Üniversite Reformu'ndan sonra Türkiye'de uygulanan klinik eğitim, Almanya'da uygulanan klinik eğitimle kıyaslandığında bazı eksiklikler göze çarptığından, aşağıdaki önerilerimi sunmak isterim. Ancak daha önce bir noktaya işaret etmeliyim: Talebelerin bir kaçının hasta başına çağırılmaları yoluyla hastanın sunulduğu klinik dersler, değerlendirmeme göre pratik tıp eğitiminin esasını oluşturur. Bu derslerde klinik sömestrlerden önce elde edilmiş bilgilere dayanılarak, hastalıkların özellikleri, patojenik tanı ve tedavi yönünden aydınlatılır. Gerçekten yüksek düzeyli bir hekim küntlesinin yetiştirilmesi isteniyorsa, böyle bir dersin yerini ne kitaplardan alınan bilgi, ne de pratik deneyim tutabilir. Ünlü Amerikalı bilgin Abraham Flexner en önemli Avrupa ve Amerikan eğitim sistemlerini karşılaştırmış ve Alman sisteminin klinik yetiştirme için bir temel oluşturabileceğini ve elbette bu yönteme diğer ülkelerin elde ettikleri iyi sonuçların da eklenebileceği kanaatine varmıştır.

- 1- Almanya'da klinik tahsil 6 yıldır. Buna sınavdan sonra yapılan 1 senelik pratik devre eklenir. İstanbul Üniversitesi'nde klinik eğitim 5 yıl ve 8 aylık staj süresinden müteşekkildir. Üniversitemizde ikincil şubelere Almanya'da olduğundan fazla önem verilmektedir. Ve öğrenciler aşırıya kaçmış bir meşguliyet içerisinde kalmaktadırlar. Eğer ikincil şubelerin verdikleri dersler şimdiki şekilde kalırsa, görüşüme göre ders programına bir altıncı s6mestrenin eklenmesi kaçınılmazdır.
- 2- Staj süresi hiç olmazsa bir yıla çıkarılmalı ve bu sürenin hiç olmazsa dört ayı dahiliye kliniğinde geçirilmelidir. Stajın sınavdan önce yapılması daha uygun olur görüşündeyim.

3- Almanya'da her öğrenci tatillerden yararlanarak belirlenmiş hastanelerden birinde çalışır ve hasta başında pratik yönden kendisini geliştirir (bunlara Ko-Asistan denir). Eğer tatiller sırasında öğrenciler Sağlık Bakanlığı tarafından ülkenin çeşitli hastanelerine dağıtılacak ve orada şeflerin ve asistanların idaresi altında hasta başında pratik biçimde çalışarak ders yılı sırasında elde ettikleri bilgileri genişletecek ve derinleştirecek olurlarsa, bu yöntem talebelerin pratik yetiştirilmesi yönünden büyük önem taşır.

Üniversite kliniklerindeki az olan yatak sayısı, tatiller sırasında bu yöntemin uygulanması için elbette yeterli olmamaktadır. Yatak sayısı önemli ölçüde artırılarak 8her dahiliye kliniği için 200-250 yatak) ve aynı zamanda verem sanatoryumları dahil olmak üzere İstanbul'da varolan bütün yatak sayısı ve Anadolu'daki Numune Hastaneleri'nin yatakları da bu işe ayrılacak olursa, amaca ulaşılabilmesi mümkündür.

4- Almanya'da varolan yönetmelikler gereğince hasta sandıkları (Krankenkasse) bünyesinde çalışabilmek için (ki genç doktorların %95'i bu sandıklara bağlı çalışmaktadır) her hekimin 1 senelik pratik devreden başka, asistan olarak hiç olmazsa 1 yıl bir hastanede çalışmış olması gerekir. Kasa hekimliğine dahil olmayanlar bile bu asistanlık devresine kendiliklerinden uyarlar. Sınavı aştıktan sonra Anadolu'ya gidecek olan genç hekimlerin de bir üniversite kliniğinde veya büyük bir hastanede böyle bir asistanlık devresi geçirmeleri son derece arzulan bir durumdur.

Eğitimi tamamlayan bir hekimin, uygulamanın bütün gereklerini karşılayabilmesi elbette mümkün değildir. Anadolu'da hekimlere şiddetle gereksinim bulunduğundan ve hekimlerin de gerçekten bir çok bilgiye sahip bulunmaları gerektiğinden, önce böyle bir asistanlık dönemi geçirmiş olmaları ayrıca önemlidir. Her hekim ancak uygulamanın içerisinde uygulamayı öğrenir ve kendisini daima geliştirmek zorundadır. Bu da eğitimi sırasında klinikte ve teorik eğitimde elde ettiği esas üzerinde en iyi şekilde yapabilir. Bu önerilerin uygulanması durumunda Fransız ve Alman yöntemleri en uygun bir şekilde birleştirilmiş olacaktır. Bismarck'ın ünlü bir sözü üniversiteye de uygulanabilir: 'Üniversite genç hekimi ancak eğere oturtabilir, fakat biniciliği kendisi öğrenmelidir!' Bu vesileyle derin saygılarımı sunarım. İmza: İkinci Dahiliye Kliniği Ordinaryüs Profesörü Dr.E.Frank (12)''

Ek - 1: 1936-37 ders yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde derslerin sömestrlere dağılışı (13).

Dersin Adı	Kaç SömeŒtr	Hangi Sömestrlerde Okutulacađı
TeŒrih	4	F.K.T. ve 1, 2, 3
Tıbbi ve Cerrahi TeŒrih	1	3
Histoloji	2	1, 2
Embryoloji	1	2
Fizyoloji	3	1, 2, 3
Hayati ve Tıbbi Kimya	2	2, 3
Biyolojik Fiziki Kimya	1	1
Mikrobiyoloji ve Salgınlar B.	3	3, 5, 6
Parazitoloji	2	4, 5
Hıfzısıhha	3	5, 6, 7
İntani ve Sıcak Memleketler Hastalıkları	2	7, 8
Umumi ve Tecrübi Emraz	2	5, 6
Marazi TeŒrih	4	4, 5, 7, 8
Tıp Müfredatı ve Farmakodinami	2	6, 7
Adli Tıp	2	9, 10
Tıp Tarihi ve Deontoloji	2	7, 8
Fizikoterapi	2	7, 8
Dahili Hastalıklar ve Klinikleri	5	5, 10
Harici Hastalıklar ve Klinikleri	5	5, 10
Dođum ve Kadın Hastalıkları Klinikleri	4	5
Kulak,Burun,Bođaz Hastalıkları Klinikleri	2	5, 10
Göz Hastalıkları Klinikleri	2	5, 10
Deri ve Frengi Hast. ve Kl.	2	5, 10
Çocuk Hastalıkları ve Bakımı Klinikleri	2	5, 10
Akıl Hastalıkları ve Klinikleri	2	5, 10
Sinir Hastalıkları	2	5, 10
İdrar yolları hastalıkları	2	5, 10
Tedavi	2	5, 10
Çocuk Cerrahisi ve Ortopedi	2	5, 10

Dipnot ve Kaynaklar

- 1) Terzioğlu, Arslan: Cumhuriyet Dönemi Türk Tıbbına ve Tıp Eğitimine Kısa Bir Bakış. KGM, İstanbul 2003, s.32,33
- 2) Çetingil, Arif İsmet: "Profesör Frank'ın Yetmişinci Yıldönümü". İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 1955, I:VII-X
- 3) Bilhan, Nebil: "Frank Hoca". Diyabet. Türk Diyabetikler Cemiyeti Mecmuası 1962, 4:10-16.
- 4) Frank E, Wagner A: Insulin therapie. Einschl. der Indikationen bei nichtdiabetischen Erkrankungen. George Thime, Leipzig 1931
- 5) Frank, Erich: Dahili Böbrek Hastalıkları Kliniği. İstanbul Üniversitesi Yay. No: 154. İstanbul 1941
- 6) Başsipahi E, Uzbek Z: Giriş. Frank E, Egeli E.Ş: Konferanslar. Merkez Basımevi, İstanbul 1956, s.1
- 7) Frank, Erich: Karbonhidrat Metabolizması Patolojisi. Mazlum Kitabevi. İstanbul 1949
- 8) Hatemi, Hüsrev: Türk Tıbbında Obezite (basım yeri ve yılı belirtilmemiş).
- 9) Ulutin, Orhan: Türkiye Cumhuriyeti'nin 75. Yılında Bilim. "Bilanço 1923-1998" Toplantısı (8-9 Ekim 1999-İstanbul). Türkiye Bilimler Akademisi. Ankara 1999, s.132-134
- 10) İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi 1953-54 Stajyerler Albümü
- 11) Frank'ın İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde göreve başladığı yıllarda (burada 1936-37 ders yılı örnek verilecektir) tıp eğitimimizin yapısı: "Temel tıp öğrenimi üç kısımda yapılır: Birincisi Fen Fakültesi'nde yapılan ve talebenin fizik, kimya ve tabii ilimlerdeki bilgisini artıran hazırlık kısmıdır (F.K.T.sınıfı). Bu, iki sömestr sürer. İkincisi, hekimliğin başlangıç öğrenimidir. Üç sömestr olan bu devrede insan incelenir. Anatomi, histoloji ve embryoloji, tıbbi ve hayati kimya ve fizyoloji dersleri okutulur. Anatominin ilk ve küçük bir konusu olan kemik konusu, F.K.T. sınıfının ikinci sömestrine konmuştur. Üçüncüsü klinik devredir, ki bu devre yedi sömestr sürer. Bu kısımda öğrenci bir yandan kliniklere devam eder, bir yandan da teorik ve pratik derslere gider. Tıp öğreniminin süresi on sömestrdir." Bkz. İstanbul Üniversitesi Talebe Rehberi 1936-37. Ahmed İhsan Basımevi, İstanbul 1936, s.13. Ayr. bkz. Ek1
- 12) İ.Ü. Rektörlüğü Zatişleri Arşivi, E. Frank Dosyası. Prof. Dr. E. Frank imzasını taşıyan bu yazıya tarih atılmamıştır.
- 13) İstanbul Üniversitesi Talebe Rehberi 1936-1937, s.14-15